

سناریوهای آینده وضعیت اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴

مر ترضی بشارتی هولاسو^۱، * رزینا سپهرنیا^۲، علیاکبر رضایی^۳، عباسعلی قیومی^۴، محسن قدمی

۱. دانشجوی دکتری رشته مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، گروه مدیریت فرهنگی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲. استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران، استاد مدعو واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۳. استادیار گروه مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- دانشیار گروه مدیریت و سیاستگذاری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران
- دانشیار گروه مدیریت فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۹ خرداد ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۱۵ اسفند ۱۴۰۲

اعتماد اجتماعی مهم‌ترین شاخص سرمایه اجتماعی است که ارتقای آن انسجام و همبستگی بین اعضای جامعه، گروه‌ها و سازمان‌ها را تقویت می‌کند. هدف این پژوهش، تدوین سناریوهایی درباره آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴ ساکنان شهر تهران است. روش این پژوهش، ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی است؛ با مرور منابع و بررسی و تحلیل اسناد، مباحثه اکتشافی، پویای محیطی و دلفی خبرگان، ۱۱ پیش‌ران اصلی شناسایی و با روش تحلیل ماتریس متقاطع و روش تحلیل ماتریس موازنه بر گذار، سناریوهای ممکن، محتمل و مطلوب آینده اعتماد اجتماعی تدوین شده است. با به‌کارگیری نرم‌افزار سناریو ویزارد، ۲۸۸ سناریو ممکن از ترکیب وضعیت‌های احتمالی توصیف‌گرهای پیش‌ران‌ها گزارش شد. از این تعداد، دو سناریو با سازگاری و هماهنگی درونی بود. در سناریوی اول، دوزخ، چاه ویل، آینده وضعیت اعتماد اجتماعی، در تمام سطوح (اعتماد نهادی، اعتماد تعمیم یافته و اعتماد بین‌شخصی) دچار سیر کاهشی شدید بوده و بی‌اعتمادی به‌صورت چشم‌گیری افزایش خواهد یافت. در تصویر مطلوب آینده وضعیت اعتماد اجتماعی، سناریوی دوم که با عنوان «مدینه فاضله» خواهد یافت، در هر سه سطح سیر افزایشی شده است، برعکس سناریوی اول، وضعیت اعتماد اجتماعی در هر سه سطح سیر افزایشی و بسیار مطلوبی خواهد داشت. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و احتمال بیشتر وقوع سناریوی اول (سناریو محتمل)، براساس نظر خبرگان، برخی از راهبردهای پیشنهادی برای تحقق سناریوی دوم (سناریوی مطلوب) شامل تثبیت دموکراسی، اجرای یکسان قانون درباره همه مردم، اصلاح یا لغو قوانین فسادزا و نیز تسهیل گردش آزادانه اطلاعات می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

آینده پژوهی، اعتماد اجتماعی، ماتریس تأثیرات متقاطع، سناریو ویزارد.

* نویسنده مسئول:

دکتر رزینا سپهرنیا

نشانی:

استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

پست الکترونیک:

sepehria@riau.ac.ir

استناد به این مقاله:

بشارتی هولاسو، مرتضی و سپهرنیا رزینا، رضایی علی اکبر، قیومی، عباسعلی و قدمی، محسن (۱۴۰۲). سناریوهای آینده وضعیت اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴. مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۷۹-۱۰۹.

۱. مقدمه

روابط اجتماعی پایدار، مشروط به وجود اعتماد به عنوان یک مؤلفه اصلی است (Seligman, 1997: 13). اعتماد اجتماعی ریشه اصلی سرمایه اجتماعی است و پیش شرطی برای تحقق دموکراسی، سامان و نظم اجتماعی پویا و توسعه در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است (Sztompka quoted by Mirfardi and Qanaei, 2016: 113). مهم ترین مسئله اجتماعی و حتی آسیب اجتماعی کشور ما، در معرض تهدید بودن مؤلفه های سرمایه اجتماعی است (A group of authors, 2019: 53). همچنان که بسیاری از یافته های پژوهش ها نشان می دهد اعتماد اجتماعی در سطوح مختلف دچار آسیب شده است و روند نزولی دارد. در تحلیل روند اعتماد بین شخصی دو پیمایش موج اول پیمایش ملی سنجش ارزش ها و نگرش های ایرانیان در سال ۲۰۰۰ و گزارش کشوری وضعیت اجتماعی، فرهنگی اخلاقی جامعه ایران در سال ۲۰۱۷ مشخص شد اعتماد به اعضای خانواده در سال ۲۰۱۷ نسبت به سال ۲۰۰۰ افزایش داشته است، اما اعتماد به فامیل و خویشان کمتر و همچنین اعتماد به دوستان به شدت کاهش یافته است. شایان توجه اینکه هرچه شعاع ارتباطی افزایش می یابد از میزان اعتماد کاسته می شود به طوری که اعتماد به همشهری ها و غیرهمشهری ها به شدت کاهش یافته است.

همچنین در تحلیل روند اعتماد تعمیم یافته براساس موج اول پیمایش ملی سنجش ارزش ها و نگرش های ایرانیان که در سال ۲۰۰۰ انجام شده است و موج دوم پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی که در سال ۲۰۱۴، میزان اعتماد به پزشکان، معلمان، استادان دانشگاه، قضاوت روزنامه نگارها، روحانیون و مأموران انتظامی کاهش یافته است که این کاهش در اعتماد به معلمان و استادان دانشگاه و پزشکان بسیار جدی بوده است. همین طور در موج دوم پیمایش ملی سنجش ارزش ها و نگرش های ایرانیان (۲۰۰۳)، در پاسخ به این پرسش که به طور کلی فکر می کنید مردم تا چه حد قابل اعتماد هستند (ارزیابی روند کلی اعتماد اجتماعی)، ۲۸/۸ درصد گفته اند که مردم کم، قابل اعتماد هستند، ۵۶/۹ درصد متوسط و ۱۴/۳ درصد نیز مردم را زیاد قابل اعتماد ارزیابی کرده اند. همچنین در موج دوم از پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی (۲۰۱۴)، ۳۵/۶ درصد معتقد بوده اند که مردم کم و خیلی کم قابل اعتماد هستند. ۴۷/۱ درصد متوسط و ۱۷/۳ درصد نیز قابل اعتماد بودن مردم را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده اند. همان طور که می بینیم از میزان قابل اعتماد بودن مردم کاسته شده است (Besharati and others, 2022: 86)

از سویی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در سطوح کلان در ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آگاهی از این امر که مردم به میزان اثربخشی و کارآبودن آن‌ها اعتماد و نسبت به پیاده‌سازی و اجرای برنامه‌ها همراهی خواهند کرد، امری ضروری است. این موضوع برای امور فردی نیز صادق است، برای نمونه، در کمک به یک نهاد یا مؤسسه خیریه که در زمینه محیط زیست یا یاری رساندن به نیازمندان، حدی از اعتماد و پیش‌بینی اینکه نتیجه این کمک چطور خود را نشان خواهد داد، لازم است. برای این منظور باید بتوانیم آینده‌های ممکن اعتماد اجتماعی را ترسیم کنیم. در حوزه مطالعات آینده‌پژوهی، تلاش می‌شود با ایجاد آینده‌های بدیل، سه آینده ممکن، محتمل و مطلوب بیشتر و بهتر شناخته شود. همچنین دلایلی مانند تحول سریع و مداوم در همه شئون جامعه اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی انفجار دانش و تکنولوژی و انتظارات گوناگون جامعه از نظام‌های مختلف، رشد فزاینده جمعیت، پویایی فعالیت‌ها و تحلیل تمامی رویدادهای مثبت و منفی آینده، برنامه‌ریز را مجبور به استفاده از تکنیک‌های مختلف آینده‌نگری می‌کند (Hajjani, 2011: 44).

بنابراین ضروری است که وضعیت پدیده اعتماد اجتماعی در سطوح مختلف، مستمر پایش و ارزیابی شود. این پژوهش با این هدف انجام شده است که عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی را شناسایی و براساس آن‌ها آینده‌های متحمل و مطلوب اعتماد اجتماعی را در سال ۱۴۰۴ ترسیم کند، تا از این راه ضرورت و امکان بازنگری در برنامه‌ها و شیوه پیاده‌سازی برنامه‌های تدوین شده توسط مسئولین، برای جلوگیری از وقوع بحران بی‌اعتمادی در جامعه که می‌تواند منجر به فروپاشی اجتماعی شود، فراهم شود.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی درباره اعتماد اجتماعی انجام شده که در این پژوهش‌ها سطوح مختلف اعتماد اجتماعی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. قادری و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله «ارزیابی علل ایجاد شکاف طبقاتی و رابطه آن با کاهش اعتماد به مسئولان نظام در جمهوری اسلامی ایران که با روش پیمایشی که شامل اعضای نمونه آماری ۴۴۱ نفری از شهروندان شهر تهران با هدف بررسی میزان اعتماد اجتماعی مردم به مسئولان و علل آن پرداخته‌اند، نتیجه می‌گیرند مهم‌ترین عامل جلوگیری از بروز شکاف طبقاتی، برابری اجتماعی و آرامش سیاسی و اجتماعی است و نیز وضعیت رفاهی و رضایت از زندگی و نگرش مردم نسبت به تلاش دولت

در ایجاد رفاه اجتماعی و اقتصادی مهم‌ترین نقش را در اعتماد سیاسی پاسخ‌گویان داشته است. منتظری و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله «تحلیل عوامل مؤثر بر آینده اعتماد عمومی به دولت جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۲۴؛ ارائه یک الگو» پس از شناسایی ۱۶ عامل مؤثر بر اعتماد به دولت و کیفیت ارائه خدمات (عملکرد دولت)، شفافیت، استقرار دولت الکترونیک، پایداری دولت به قانون، وجدان و امانت‌داری در دولت، پاسخ‌گویی عمومی، عدالت اجتماعی، کاهش فساد اداری، اعتماد اجتماعی، شایستگی و شایسته‌سالاری، صداقت و راستگویی دولت، سرمایه اجتماعی، تقید دولت به اصول اخلاقی، پیوند تنگاتنگ دولت با مردم، مشارکت دادن مردم، خیرخواهی دولت برای شهروندان، با استفاده از روش دیمتل فازی نتیجه می‌گیرند که عدالت اجتماعی بنیادی‌ترین عامل بوده و تغییرات سازنده در آن می‌تواند به تحولات جدی‌تر در جهت بهبود آینده اعتماد عمومی به دولت منجر شود. همچنین دو عامل شایسته‌سالاری و شفافیت نیز اثرگذارترین عامل‌ها و نیز عامل کیفیت ارائه خدمات عمومی اثرپذیرترین عامل بوده است.

بهشتی (۲۰۱۹) در نتیجه پژوهش خود در مورد عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی در مورد ساکنان شهر دهمدشت گزارش کرده است که در مجموع، اعتماد اجتماعی پایین‌تر از حد متوسط و اعتماد بین شخصی افراد از اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد نهادی بالاتر بوده است. نعیمی (۲۰۱۶) در مقاله خود گزارش کرده است که میانگین اعتماد اجتماعی در شهر مریوان از حد متوسط پایین‌تر بوده و اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد به کنشگران سیاسی وضعیت خوبی نداشته و تنها اعتماد بین شخصی وضعیت مطلوبی داشته است. همچنین دهقان (۲۰۱۹) در نتایج پژوهشی که درباره رابطه ادراک فساد و اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهرهای آمل، ساری و چالوس استان مازندران انجام شده است، گزارش کرده است که میزان ادراک فساد و تمامی ابعادش (فساد خرد، فساد کلان، فساد سیستمی و فساد بین لمللی) در سطح بالا و میزان اعتماد اجتماعی و تمامی ابعادش (بین فردی، تعمیم‌یافته، نهادی و محیطی) در سطح پایینی قرار دارند. ادراک فساد و تمامی ابعادش، رابطه معکوس و قوی با اعتماد اجتماعی دارند که قوی‌ترین روابط به ترتیب مربوط به ابعاد ادراک فساد سیستمی، فساد کلان، فساد خرد و فساد بین‌المللی بوده است.

صادری بی‌بالان (۲۰۱۹) پژوهشی در بین کشاورزان شالیکار شرق استان گیلان انجام داده است که نتایج پژوهش او نشان داده است میزان اعتماد اجتماعی درون‌گروهی در حد متوسط، اعتماد به بیرون‌گروه و اعتماد نهادی پایین‌تر از حد متوسط و میزان اعتماد اجتماعی (در

مجموع) در حد متوسط (رو به پایین) قرار داشته است. مویس و همکاران (۲۰۲۱) با تحلیل داده‌های حاصل از سه موج سنجش پژوهش‌های عمومی اجتماعی (مطالعه طولی) که در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۴ انجام شده، نتیجه‌گیری می‌کنند که سطح اعتماد اجتماعی در ایالات متحده به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش پیدا کرده است. آن‌ها تأثیر چهار متغیر بیکاری، روابط اجتماعی، درآمد و عضویت در سازمان‌های سیاسی بر اعتماد اجتماعی را با استفاده از رگرسیون خطی بررسی کرده و گزارش کرده‌اند که به جز متغیر روابط اجتماعی بقیه عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی در سطح فردی هستند. هولم‌برگ (۲۰۲۰) در مقاله «اعتماد اجتماعی طلای نوردیک» گزارش کرده است اعتماد بین فردی در کشورهای اسکاندیناوی در سطح بسیار بالایی قرار دارد. با وجود این یافته‌های پژوهش انجام‌شده در کشور سوئد از دهه ۱۹۸۰ تاکنون نشان دهنده یک افت ناچیز است و در برخی موارد نیز در گروه‌های اجتماعی کوچک مانند افراد دارای سلامتی پایین، بازنشسته‌های پیش از موعد، افراد بیکار و افراد تحت حمایت بهزیستی میزان اعتماد کاهش یافته است. همین‌طور از نظر سیاسی شامل طرفداران پوپولیست، ناسیونالیست دموکرات‌های سوئد و شهروندان بدون وابستگی سیاسی در این گروه جای می‌گیرند.

شهرن (۲۰۱۳) در مقاله‌اش می‌گوید: عدالت و انصاف در یک جامعه بر سطح اعتماد اجتماعی بیش از همگنی و یکدستی آن تأثیر می‌گذارد. جوامع با قوانین و رویه‌های عدالت‌محور (دموکراسی) و اجرای منصفانه قوانین و توزیع عادلانه درآمدها (تقریباً برابر) موجب ایجاد تشویق برای رفتار از روی اعتماد می‌شود. موجب شکل گرفتن هنجارهایی از روی اعتماد می‌شود. موجب پدید آمدن اعتماد بین افراد می‌شود. او براساس تحلیل‌های چندسطحی، با استفاده از داده‌های پژوهشی ارزش‌های جهانی که ۸۰ کشور را پوشش می‌دهد، به این نتایج می‌رسد:

۱. خلاصی از فساد، برابری درآمد و دموکراسی رشد یافته به‌طور مثبتی با اعتماد در ارتباط هستند و نابرابری اثری معکوس بر هنجارها و تصورات و درک از اعتماد دارد؛ ۲. تأثیر منفی نابرابری که اعتماد به دلیل اختلاف درآمد است تا اینکه به دلیل ناهمگونی صرف آن باشد؛ ۳. تأثیر منفی وضعیت اقلیت در کشورهای غیردموکراتیک و نابرابر بیشتر است و درست بر توزیع عدالت و انصاف استوار است.

۳. چارچوب نظری

با توجه به اینکه در این پژوهش پیش‌ران‌های مؤثر بر اعتماد اجتماعی به صورت Free

paradigm از میان منابع و نظریه‌های مرتبط با حوزه اعتماد اجتماعی و نیز اجماع نظر خبرگان شناسایی و احصا شده‌اند، به رویکردهای نظری در مورد پدیده اعتماد اجتماعی به صورت کلی اشاره شده و تعهد به نظریه خاصی مطرح نبوده است. معنای لغوی «اعتماد» در فرهنگ عمید برابر است با واگذاشتن کار به کسی، اعتماد به معنای تکیه کردن، آهنگ کردن، اطمینان و آرام گرفتن (Amid, 2019: 201; Amir Kafi, 1995: 5; Falahzadeh and others, 2012). اعتماد تردید نسبت به کنش‌های احتمالی دیگران در آینده است (Sztompka, 2007: 50). فاضلی اعتماد را نوعی کیفیت ارزیابانه از مناسبات افراد با یکدیگر و با سازمان‌ها و نهادها و نیز مناسبات بین گروه‌ها و نسل‌ها می‌داند. کیفیت ارزیابانه یعنی ما انسان‌ها در زندگی اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی خودمان و در روابط و مناسباتی که با یکدیگر داریم، نیازمند ارزیابی‌های مستمر از امور هستیم (A group of authors, 107:2020).

در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان اعتماد را در چهار سطح شناسایی کرد: ۱. اعتماد بنیادین؛ اعتماد بنیادین اعتمادی است که در سطح فردی و روان‌شناسی مطرح و موجب می‌شود که فرد به دنیای اطراف خود اعتماد و احساس کند که افراد و امور پیرامونش قابل اعتماد هستند (Giddens, 1998: 23; Mousavi, 2015: 15). ۲. اعتماد بین شخصی؛^۲ به روابط و کنش و واکنش‌های چهره‌به‌چهره مربوط می‌شود، امکان رفع موانع ارتباطی و تعاملات روزانه را برای نمونه بین معلم و شاگرد، فروشنده و خریدار، فراهم می‌کند (Mousavi, 2015: 15, 64). ۳. اعتماد تعمیم‌یافته؛^۳ اعتماد تعمیم‌یافته را داشتن حس ظن نسبت به اکثریت افراد جامعه، جدا از تعلق و عضویت فرد به گروه‌های قومی و قبیله‌ای تعریف کرده‌اند (Amir Kafi, 2001). این نوع اعتماد، مبتنی بر تجارب شخصی ما نیست، بلکه بیشتر متکی به نگاه ما به جهان است که از والدین خود می‌آموزیم و کاملاً باثبات و محکم است و در طول زمان، توسط نمونه‌های اتفاقی خیانت یا قربانی (بی‌اعتمادی) از بین نمی‌رود (Mirfardi and Qaranai, 2015: 65; Bakhtiari, 138). ۴. اعتماد به نظام، در جوامع امروزی، الزاماً دو طرف فرایند ارتباط را ارتباط‌گران انسانی تشکیل نمی‌دهند، بلکه افراد به‌طور گریزناپذیری ناچار به داشتن ارتباط با کنشگران غیرفردی هستند. به بیان دیگر، موضوع اعتماد، به ساختارهای غیرشخصی مربوط است. در این اینجا، دو نوع اعتماد، اعتماد مدنی

1. Basic trust
2. interpersonal trust
3. Generalized trust

یا انتزاعی و اعتماد نهادی مفهوم‌سازی شده است:

الف) اعتماد انتزاعی (مدنی): گیدنز، نظام‌های انتزاعی را نظام‌های انجام کار فنی یا مهارت تخصصی می‌داند که حوزه‌های وسیعی از محیط مادی و اجتماعی زندگی کنونی ما را تشکیل می‌دهند، مانند نظام پزشکی و معماری. برای نمونه، هنگامی که شخصی به‌عنوان مسافر سوار بر هواپیما می‌شود، به سازمان و فرایندی که خلبان هواپیما را آموزش داده است اعتماد می‌کند، بدون اینکه لزوماً خلبان را به‌صورت چهره به چهره بشناسد و از مهارت او مطلع باشد (Mousavi, 2015: 16).

ب) اعتماد نهادی: اعتماد نهادی دلالت دارد بر میزان مقبولیت و کارایی و اعتمادی که مردم به نهادها (رسمی دولتی) دارند. میزان اعتماد نهادی بر مبنای نوع و میزان ارزیابی مردم از کارکنان این نهادها در قالب، سازمان‌ها، اداره‌ها، ارگان‌ها و نهادهای مختلفی که در زندگی روزمره با آن‌ها در ارتباط هستند، سنجیده می‌شود (Alipour, 2009: 116). شکل‌گیری اعتماد و نظریه‌های مربوط به آن را می‌توان در سه سطح کلان، میانی و خرد دسته‌بندی و تحلیل کرد. در هر یک از این سطوح، نظریات متفاوتی ارائه شده است که هر یک از دیدگاه خاصی به پدیده اجتماعی اعتماد می‌نگرند.

اعتماد در سطح کلان، نظریه‌پردازی مانند زیمل، دورکیم، پارسونز، تونیس، اینگلهارت، فوکویاما، پاتنام، لوهمان سعی کرده‌اند با تأکید بر ساخت اجتماعی جامعه، به مطالعه اعتماد اجتماعی بپردازند. اعتماد در سطح کلان، به‌عنوان ویژگی روابط اجتماعی یا ویژگی نظام اجتماعی مانند عملکرد نهادها به‌ویژه نهاد دولت، دموکراسی، عملکرد دستگاه قضایی در اجرای یکسان قانون درباره تمامی مردم، پاسخ‌گویی و شفافیت در امور، توزیع یکسان عدالت و به‌طور کلی به‌عنوان یک ویژگی جمعی مفهوم‌سازی می‌شود (Mizstal quoted by Bakhtiari and Amirkafi, 2009: 18). اعتماد در سطح خرد، به‌عنوان ویژگی فردی مطرح می‌شود و بر احساسات، عواطف و ارزش‌های فردی تأکید می‌شود و در بررسی اعتماد متغیرهای فردی مانند صداقت، راستگویی، وفای به عهد، تمایلات همکاری جویانه، نوع‌دوستی، صراحت، شبکه تعاملات فردی مورد توجه قرار می‌گیرند. نظریه‌پردازی همچون چلبی، اریکسون، کلمن، جانسون و بلاوا از منظر نظریه‌های خرد، مفهوم اعتماد را بررسی و تحلیل کرده‌اند. این نظریه‌پردازان اعتماد را ویژگی فردی و متأثر از کنش‌های افراد در نظر می‌گیرند (Besharati and others, 2022: 89).

در میان نظریه‌های خرد و کلان اعتماد، نظریه‌پردازانی چون گیدنز با طرح نظریه ساختاربنندی، هرگونه تقلیل‌گرایی را در بررسی مفهوم اعتماد رد کرده و با تلفیق سطح تحلیل خرد و کلان و سطح مطالعه ساخت و کنش مفهوم اعتماد را بررسی و تحلیل کرده‌اند. به عقیده گیدنز در جوامع پیش از مدرن، اعتماد از نوعی پایبندی چهره‌دار و مبتنی بر هم‌حضور بوده است. در حالی که در عصر مدرنیته و جهان مدرن امروزی وضعیت این چنین نیست. اعتماد غیرشخصی به دیگران، ناشناس، ناشی از ماهیت رشدیابنده نظام‌های انتزاعی است. وجه عمده اعتماد در دوران مدرنیته، پایبندی بی‌چهره‌ای است که در نظام‌های تخصصی معنا پیدا می‌کند (Ritzer, 2007: 768).

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر رویکرد کیفی و تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. برای دستیابی به هدف آینده‌پژوهی وضعیت اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴، دو پرسش تنظیم شد: ۱. نیروهای پیش‌ران^۴ مؤثر بر اعتماد اجتماعی کدامند؟ و ۲. سناریوهای ممکن، محتمل و مطلوب آینده اعتماد اجتماعی کدامند؟ برای گردآوری داده‌ها از تکنیک‌های مرور منابع، مصاحبه اکتشافی و نیز ترکیبی از روش‌های آینده‌پژوهی مانند پویش محیطی^۵ و تکنیک دلفی خبرگان استفاده شد. گروه خبرگان^۶ این پژوهش با مشارکت ۱۵ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه و پژوهشگر حوزه علوم اجتماعی که به روش غیر تصادفی انتخاب شدند (با تکنیک گلوله برفی، بدین صورت که با مراجعه به خبرگان از ایشان خواسته می‌شد که شخص بعدی را معرفی کنند)، تشکیل شد، درضمن تنوع رشته‌های تحصیلی خبرگان که شامل جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، آینده‌پژوهی، مدیریت فرهنگی، مردم‌شناسی، روان‌شناسی، مدیریت رسانه، اقتصاد و رفاه اجتماعی می‌شد، امکان گردآوری داده‌های قابل اتکا را فراهم کرد. همچنین بررسی میزان و شدت تأثیر پیش‌ران‌ها بر یکدیگر با استفاده از روش ماتریس اثرات متقابل^۷ با به‌کاربردن نرم‌افزار میک‌مک^۸ انجام شد. سپس برای سناریوسازی از روش تحلیل موازنه تأثیر بر گذار سی‌آی بی^۹ و برای استخراج سناریوها از نرم‌افزار سناریو ویزارد^{۱۰} بهره‌گرفته شد.

4. Drivers Forces
5. Environmental Scanning
6. Expert group
7. Cross Impact Analysis
8. Mic Mac
9. crossImpact balance analysis
10. scenario wizard

جدول ۱ فراوانی اطلاعات خبرگان

رشته تحصیلی	تعداد	شغل	تعداد	تحصیلات	تعداد	جنسیت	تعداد
جامعه‌شناسی	۴	هیئت علمی و مدرس دانشگاه	۱۰	دکتری	۱۳	مرد	۹
آینده‌پژوهی	۳	پژوهشگر	۵	کارشناسی ارشد	۲	زن	۶
مدیریت فرهنگی	۱						
علوم سیاسی	۲						
جمعیت‌شناسی	۱						
روابط بین‌الملل	۱						
مطالعات فرهنگی	۱						
اقتصاد	۱						
رفاه اجتماعی	۱						
جمع کل	۱۵		۱۵		۱۵		۱۵

۵. یافته‌های پژوهش

هدف اصلی این پژوهش تدوین سناریوهای ممکن، محتمل و مطلوب اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴ بوده است. بر این اساس پس از مطالعات اسنادی و انجام مصاحبه‌های اکتشافی و نیز استفاده از تکنیک پویس محیطی^{۱۱} و انجام تکنیک دلفی خبرگان، فهرستی از ۹۰ متغیر^{۱۲} به‌عنوان عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی شناسایی شد که پس از تجزیه و تحلیل نظرات خبرگان و انجام مرحله دوم دلفی، برخی از متغیرها حذف و بعضی متغیرها هم در ذیل متغیرهای دیگر جمع شدند. در نهایت ۱۱ نیروی پیش‌ران اعتماد اجتماعی بر پایه فراوانی تکرار در پژوهش‌های پیشین و نیز قضاوت و اجماع نظر خبرگان اولویت‌بندی و انتخاب شد.

11. political Economical societal technology

12. Variables

جدول ۲ پیش‌ران‌های مؤثر بر اعتماد اجتماعی (دسته‌بندی شده به روش pest)

پیش‌ران‌ها	موفقه‌ها و اجزاء پیش‌ران	مرجع
پنداشت از عملکرد دولت/نظام	ایجاد امنیت افزایش رفاه و درآمد، موفقیت در رعایت قانون، حمایت از آزادی بیان، امنیت سیاسی، امنیت اخلاقی، امنیت شغلی، امنیت اقتصادی	- پیمایش ملی سنجش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان: ۱۳۹۳، ادیبی سده: ۱۳۸۹، امیر پور: ۱۳۸۷، عباس‌زاده: ۱۳۸۴، خبرگان
پنداشت از فساد	اختلاس، رشوه، کلاهبرداری، پارتی‌بازی، رانت، تبانی	- منصوریان، قدرتی: باقری: ۱۳۹۸، خبرگان ۱۳۸۸
مشارکت اجتماعی	انجمنی سیاسی	صادری بی‌بالان: ۱۳۹۸، بهشتی: ۱۳۹۸، نیاز آذری: ۱۳۹۴، فخری: ۱۳۹۲، سپهوند: ۱۳۹۱، کیا کجوری: ۱۳۹۱، آقایی زاده: ۱۳۹۰، غفاری: ۱۳۸۸، افشانی: ۱۳۸۸، جوان: ۱۳۸۷، قدیمی: ۱۳۸۶، خبرگان
پنداشت از عدالت	اجتماعی، سیاسی، قضایی، شغلی	توسلی فرشته: ۱۳۹۵، ادیبی سده: ۱۳۸۹، بخشی جمال زهی: ۱۳۸۹، امیر پور: ۱۳۸۷، علی زمانی: ۱۳، خبرگان
تغییر ارزش‌های مشترک اخلاقی	ارزش‌های مثبت ارزش‌های منفی	- باقری: ۱۳۹۸، پور مختار: ۱۳۹۵، امیری: ۱۳۹۵، نیازمند واقع: ۱۳۹۳، جويا: ۱۳۹۰ و ثوقی: ۱۳۸۸، ابراهیمی لویه: ۱۳۸۵ خبرگان
رضایت از زندگی	رضایت از خانواده، رضایت از اوضاع سیاسی، رضایت از محل زندگی، رضایت از اوضاع اقتصادی	مولایی: ۱۳۹۵، نیازمند واقع: ۱۳۹۳، تاج‌الدین: ۱۳۹۱، جويا: ۱۳۹۰، و ثوقی: ۱۳۸۸، ابراهیمی لویه: ۱۳۸۵، خبرگان
آسیب‌های اجتماعی	بی‌کاری، اعتیاد، طلاق	خبرگان
دینداری	مناسکی عقیدتی تجربی	مولایی: ۱۳۹۵، نیک‌خواه: ۱۳۹۴، احمدی: قارنایی: ۱۳۹۳، بختیاری: ۱۳۸۹، افخمی: ۱۳۹۱، باقر علیزاده اقدم: ۱۳۹۱، کیا کجوری: ۱۳۹۱، سپهوند: ۱۳۹۱، ادیبی سده: ۱۳۸۹، افشانی: ۱۳۸۸، ابراهیمی لویه: ۱۳۸۵، خبرگان
احساس امنیت	امنیت جانی	باقری: ۱۳۹۸، پور مختار: ۱۳۹۵، نیازمند واقع: ۱۳۹۳، محمودی: ۱۳۹۲، جويا: ۱۳۹۰، منصوریان: ۱۳۸۸، و ثوقی: ۱۳۸۸، صادری بی‌بالان، خبرگان
دگر واهی	-----	مولایی: ۱۳۹۵، نیازمند واقع: ۱۳۹۳، افخمی: ۱۳۹۱، جويا: ۱۳۹۰، و ثوقی: ۱۳۸۸، جوان: ۱۳۸۷، ابراهیمی لویه: ۱۳۸۵، خبرگان
رشد و گسترش فناوری و نوآوری‌های ارتباطی	دسترسی به فضای مجازی (اینترنت) نرخ مصرف رسانه‌های اجتماعی (واتس‌آپ و ...)	پور مختار: ۱۳۹۵، بختیاری: ۱۳۸۹، خبرگان

Source: Besharati and others, 2022

در پاسخ به پرسش دوم، ابتدا برای مشخص کردن شدت تأثیر پیشران‌ها بر یکدیگر و میزان ارتباط آن‌ها با هم از روش تحلیل تأثیرات متقابل استفاده شد. بدین صورت که با لیست کردن پیشران‌های شناسایی شده (جدول ۲) در ماتریس، هر عاملی در کنار عوامل دیگر قرار داده شد. سپس برای هر دو عامل این پرسیده شد: این دو عامل تا چه حد با یکدیگر رابطه مستقیم دارند؟ بدین ترتیب با پیشران‌های شناسایی شده یک ماتریس ۱۱×۱۱ تنظیم شد و از خبرگان خواسته شد با توجه به اینکه متغیرهای سطر بر ستون تأثیر می‌گذارند، یکی از اعداد ۰ تا ۳ (عدد ۰ به معنی بدون تأثیر، عدد ۱ به معنی تأثیر ضعیف، عدد ۲ به معنی تأثیر متوسط و عدد ۳ به معنی تأثیر قوی) را در ماتریس بنویسند.

جدول ۳: ماتریس اثرات متقابل پیشران‌های اعتماد اجتماعی

پیشران‌های کلیدی	فساد	عملکرد دولت	عدالت	تغییر ارزش‌ها	مشارکت اجتماعی	دینداری	رضایت از زندگی	امنیت جانی	آسیب اجتماعی	گسترش فناوری	دگرخواهی
اعتماد اجتماعی	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
پنداشت از فساد	0										
پنداشت از عملکرد دولت		0									
پنداشت از عدالت			0								
تغییر ارزش‌های مشترک				0							
مشارکت اجتماعی					0						
دینداری						0					
رضایت از زندگی							0				
احساس امنیت								0			
آسیب‌های اجتماعی									0		
گسترش فناوری‌های ارتباطی										0	
دگرخواهی											0

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و برای افزایش دقت و سهولت در بررسی شدت و میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پیش‌ران‌ها بر یکدیگر، بعد از جمع‌بندی نظرات، داده‌ها وارد نرم‌افزار میک‌مک شد. نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل ماتریس و نحوه توزیع پیش‌ران‌ها در شبکه مختصات (حول محور قطری) نشان‌دهنده این بود که پیش‌ران‌ها، تأثیر زیاد و پراکنده‌ای بر یکدیگر داشتند، همچنین پس از ۲ بار چرخش (تکرار) داده‌ای، ماتریس از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار شد که این امر نشان می‌دهد که پرسشنامه تدوین‌شده توسط محقق و پاسخ‌های خبرگان از روایی بالایی برخوردار بوده است.

۵-۱. تأثیرپذیری و تأثیرگذاری مستقیم متغیرهای پیش‌ران بر یکدیگر

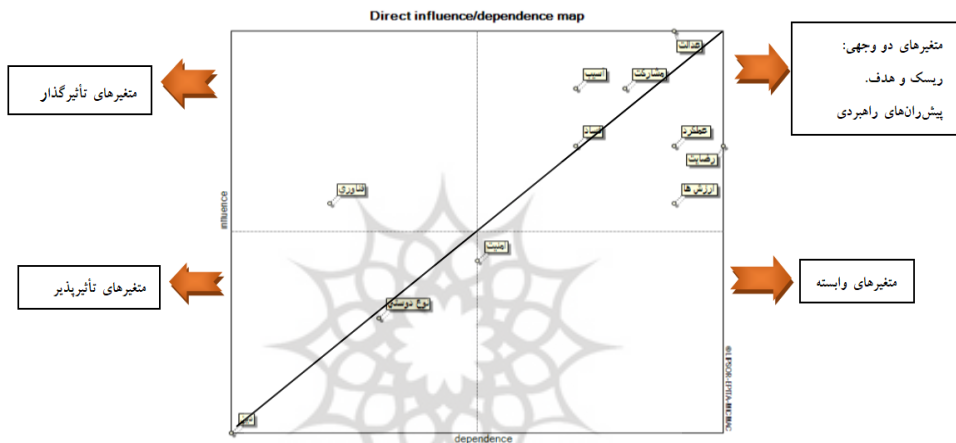
در مجموع پیش‌ران‌ها دو نوع رابطه تأثیر دارند: تأثیر مستقیم و تأثیر غیرمستقیم، تأثیرپذیرترین پیش‌ران در رابطه مستقیم، رضایت از زندگی و تأثیرگذارترین پیش‌ران در رابطه مستقیم، پیش‌ران پنداشت از عدالت بود. همچنین تأثیرگذارترین پیش‌ران در روابط غیرمستقیم، پیش‌ران پنداشت از عدالت و تأثیرپذیرترین پیش‌ران در رابطه غیرمستقیم، پیش‌ران پنداشت از عملکرد دولت بوده است.

۵-۲. پیش‌ران‌های اصلی و راهبردی

برای تدوین سناریوها امکان به‌کارگیری تمام پیش‌ران‌ها میسر نیست، بنابراین لازم است که وضعیت تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر پیش‌ران از پیش‌ران‌های دیگر در شبکه مختصات مشخص تا پیش‌ران‌های اصلی و راهبردی نیز به‌عنوان پایه‌های سناریو شناسایی شوند.

پیش‌ران‌ها با توجه به جمع ستونی و سطری، در شبکه مختصات پراکنده می‌شوند و نقاطی را در نواحی این شبکه اشغال می‌کنند، هرکدام از این نواحی نشان‌دهنده شدت تأثیرپذیری و تأثیرگذاری پیش‌ران‌ها بر یکدیگر است. بر این اساس، متغیرهای تأثیرگذار یا تعیین‌کننده، نمایش داده شده در قسمت شمال غربی نمودار، متغیرهای بیشتر تأثیرگذار بوده و کمتر تأثیرپذیر هستند؛ بنابراین سیستم بیشتر به این متغیرها بستگی دارد، این‌ها متغیرهای اغلب محیطی هستند و قابل دستکاری و کنترل توسط انسان نیستند. «متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه» که در ناحیه جنوب شرقی قرار دارند. این متغیرها تأثیرپذیری بالا و تأثیرگذاری پایینی بر سیستم دارند و نسبت به تکامل متغیرهای تأثیرگذار و دو وجهی (متغیرهای ریسک و هدف)، بسیار حساس هستند، این‌ها، متغیرهای خروجی سیستم هستند، زیرا تغییرات سیستم به آن‌ها وابسته است. «متغیرهای

مستقل یا مستثنی) در ناحیه جنوب غربی شبکه مختصات قرار دارند، این متغیرها تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی دارند و می‌توان آن‌ها را از سیستم خارج کرد. و در نهایت «متغیرهای دو وجهی» متغیرهای مستقر در شمال شرقی نمودار که متغیرهای اصلی و راهبردی محسوب می‌شوند، زیرا هم قابلیت کنترل توسط سیستم مدیریتی را دارند و هم سیستم تأثیرگذاری قابل قبولی دارند. از این متغیرها به‌عنوان متغیرهای اصلی برای ساختن سناریو استفاده می‌شود.

شکل ۱ پراکندگی پیش‌ران‌ها و جایگاه آن‌ها در شبکه مختصات تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرهای پیش‌ران

Source: Authors

۳-۵. تجزیه و تحلیل خروجی نرم افزار سناریوی ویزارد و ساختن سناریوها

در این مرحله با مشخص شدن هفت پیش‌ران اصلی: پنداشت از عدالت، آسیب‌های اجتماعی، مشارکت اجتماعی، پنداشت از فساد، پنداشت از عملکرد دولت، رضایت از زندگی و تغییر ارزش‌های مشترک، در ناحیه اول (شمال شرقی)، ۱۶ وضعیت محتمل (عدم قطعیت) برای آینده پیش‌ران‌های اصلی تعریف و تأثیر آن‌ها بر یکدیگر مشخص شد، بدین صورت که پس از انتخاب پیش‌ران‌های اصلی و بر مبنای وضعیت‌های^{۱۳} احتمالی آینده هر کدام از پیش‌ران‌ها (در مجموع ۱۶ وضعیت مختلف برای ۷ پیش‌ران)، براساس روش تحلیل موازنه تأثیر برگذار، ماتریس تنظیم و این پرسش مطرح شد که اگر هر یک از وضعیت‌های شانزده‌گانه اتفاق بیفتد (تأثیر

13. Variant

هر وضعیت سطر بر هر وضعیت ستون)، چه تأثیری بر اتفاق افتادن یا عدم امکان رخ دادن سایر وضعیت‌ها خواهد داشت. بر همین مبنا، از خبرگان خواسته شد برای مشخص کردن تأثیر هریک از وضعیت‌ها بر اساس سه ویژگی تقویت کننده، بی تأثیر و محدودیت کننده با اختصاص یکی از اعداد ۳+ تا ۳- (۳-) تأثیر به شدت بازدارنده، ۲- تأثیر به نسبت بازدارنده، ۱- تأثیر بازدارنده ضعیف، ۰ بدون تأثیر، ۱+ تأثیر پیش برنده ضعیف، ۲+ تأثیر به نسبت پیش برنده، ۳+ تأثیر به شدت پیش برنده) عمل کنند. پس از جمع آوری پرسشنامه‌ها برای بالابردن دقت و کاهش زمان تجزیه و تحلیل ماتریس از نرم افزار سناریو ویزارد استفاده شد. نرم افزار سناریو ویزارد با محاسبات پیچیده، امکان استخراج سناریوها را فراهم می کند.

جدول ۴ تعریف وضعیت آینده پیش‌ران‌های اصلی و راهبردی

Descriptors	Variant(1)	Variant(2)	Variant(3)
پنداشت از عملکرد دولت	A1 بهبود عملکرد دولت	A2 ادامه وضع موجود	A3 افت عملکرد دولت
پنداشت از عدالت	B1 گسترش عدالت	B2 ادامه وضعیت فعلی	B3 بدتر شدن وضع عدالت
پنداشت از فساد	C1 تشدید فساد	C2 کاهش فساد	
تغییر ارزش‌های مشترک	D1 ارتقای ارزش‌ها	D2 تضعیف ارزش‌ها	
مشارکت اجتماعی	E1 بالارفتن نرخ مشارکت	E2 آمدن نرخ مشارکت	
رضایت از زندگی	F1 افزایش سطح رضایت	F2 کاهش سطح رضایت	
آسیب‌های اجتماعی	G1 افزایش آسیب‌ها	G2 کاهش آسیب‌ها	

پس از جمع‌بندی نظرات خبرگان و وارد کردن داده‌ها به نرم افزار سناریو ویزارد، ۲۸۸ سناریوی ترکیبی، توسط نرم افزار گزارش شد که از این تعداد دو سناریو هماهنگی و سازگاری درونی داشتند. بعد از انتخاب نام سناریوها، برای هر کدام از دو سناریو، یک داستانتک نوشته شد که ضمن تبیین منطق حاکم بر سناریوها ارتباط بین پیش‌ران‌ها مشخص و تصویری از وضعیت اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴ بر مبنای پیش‌ران‌های اصلی و بقیه پیش‌ران‌ها ترسیم شد.

جدول ۵ سناریوهای ترکیبی حاصل از توصیفگرهای هرکدام از وضعیت‌های پیش‌ران‌های کلیدی

Scenario No. 1	Scenario No. 2
عملکرد دولت: A3 افت عملکرد دولت	عملکرد دولت: A1 بهبود عملکرد دولت
عدالت: B3 بدتر شدن وضع عدالت	عدالت: B1 گسترش عدالت
فساد: C1 تشدید فساد	فساد: C2 کاهش فساد
تغییر ارزش‌های مشترک: D2 تضعیف ارزش‌ها	تغییر ارزش‌های مشترک: D1 ارتقاء ارزش‌ها
مشارکت اجتماعی: E2 پایین آمدن نرخ مشارکت	مشارکت اجتماعی: E1 بالا رفتن نرخ مشارکت
رضایت از زندگی: F2 کاهش سطح رضایت	رضایت از زندگی: F1 افزایش سطح رضایت
آسیب‌های اجتماعی: G1 افزایش آسیب‌ها	آسیب‌های اجتماعی: G2 کاهش آسیب‌ها

۴-۵. داستانک سناریوها

۴-۵-۱. سناریوی اول

دوزخ؛ چاه ویل^{۱۴}:

این سناریو آینده‌ای از اعتماد اجتماعی را ترسیم می‌کند که در آن ابعاد مختلف اعتماد اجتماعی سیر نزولی خواهند داشت. هم در بعد اعتماد نهادی هم اعتماد تعمیم‌یافته و هم اعتماد بین شخصی و هم اعتماد نهادی. در این تصویر دولت و به‌طور کلی حاکمیت در انجام وظایفش ناکارآمد و در حل مشکلات مردم ناتوان و درمانده خواهد بود، وظایفی مانند افزایش رفاه و درآمد، ایجاد امنیت عمومی، رعایت قانون توسط دستگاه‌های حاکمیتی و دولتی، حمایت از آزادی بیان، امنیت سیاسی، امنیت اخلاقی و امنیت شغلی مردم مانند دو دهه گذشته روند کاهش خواهد داشت. از آنجایی که این ناکارآمدی حاکمیت سبب می‌شود که هرکسی به فکر منفعت شخصی خود باشد و بخواهد که از هر روشی پیشرفت کند، تلاش برای رسیدن به اهداف شخصی از راه نظام افزایش چشم‌گیری خواهد یافت؛ حتی این کنش‌ها به نوعی کنش

۱۴. ویل در لغت، در مواردی به‌کار می‌رود که فرد یا افرادی به هلاکت یا عذاب بیفتند، همچنین بنا بر روایتی، نام چاهی است در جهنم.

مطلوب تلقی خواهد شد، زیرا این باور مبتنی بر انتقام‌جویی از نظامی است که مردم تحت فرمانش را فریب می‌دهد.

بنابراین قانون‌شکنی و فساد افزایش خواهد یافت به‌ویژه در نهادهای اداری و عمومی، دادگاه‌ها و مراکز قانون‌گذاری، اختلاس، رانت، رشوه، کلاه‌برداری، پارتی‌بازی، تباری و جرم‌های سازمان‌یافته‌ای مانند تشکیل باندهای مافیایی در قاچاق دارو، تجهیزات پزشکی، واردات اتومبیل و پوشاک بیشتر خواهد شد. هم قوانین موجود و هم تصویب قوانین جدید کارشناسی نشده و فسادبرانگیز در مجلس شورای اسلامی و هم در شوراهای محلی مانند شوراهای شهر و روستا به امکان افزایش فساد منجر خواهد شد. از سویی اجرا و گسترش عدالت که جزو آرمان‌های انقلاب بوده، به‌شدت روند کاهشی خواهد داشت. پنداشت از اینکه بدون پول و پارتی، حق افراد پایمال خواهد شد و اینکه هر قدر که تجربه و تخصص داشته باشیم، ولی نمی‌توان به مقامات بالا رسید (تضعیف عدالت اجتماعی) روند کاهشی خواهد داشت. همچنین این پنداشت که حکومت به همه مردم به یک چشم نگاه می‌کند (تضعیف عدالت سیاسی)، اینکه اگر از کسی حقی ضایع شود می‌تواند از راه قانونی به حق خود برسد و همچنین اجرا شدن یکسان قانون در مورد همه مردم، اعم از افراد عادی که هیچ‌گونه سمتی در نهادهای حاکمیتی، دولتی و عمومی ندارند و هم مسئولان (تضعیف عدالت قضایی). همچنین این پنداشت که با تجربه و مهارت می‌توان شغل مناسبی به‌دست آورد (تضعیف عدالت شغلی) مانند دو دهه گذشته روند کاهشی خواهند داشت. امکان شرکت افراد شایسته و با تجربه و مورد توجه مردم در سطوح مختلف انتخاباتی مانند مجلس شورای اسلامی، ریاست‌جمهوری و شوراهای شهر و روستا به‌شدت کاهش خواهد یافت، شرایط سیاسی غیر دموکراتیک‌تر خواهد شد و با توجیه عملکرد دستگاه‌های حاکمیتی و دولتی، بی‌اعتمادی به صداوسیما و رسانه‌های وابسته به حاکمیت به‌شدت افزایش خواهد یافت.

با افزایش ناکارآمدی حاکمیت، فساد و تبعیض و بی‌عدالتی، سوء‌ظن نسبت به سیاست‌مداران بسیار افزایش خواهد یافت، زیرا مردم معتقد خواهند بود که سیاست‌مداران تنها مراقب شغل و مقام خود و اطرافیان‌شان هستند و فقط به منافع فردی و جناحی خود می‌پردازند و به خیر و منافع عمومی توجهی ندارند. در این تصویر بسیاری از اتحادیه‌ها و اصناف به‌جای اینکه در مقابل تخلفات برخی از اعضا و محدودیت‌های ایجاد شده از طرف دولت، طرفدار مردم باشند بر ضد منافع مردم عمل می‌کنند، بنابراین به‌شدت بی‌اعتماد خواهند بود و بی‌اعتمادی به

روحانیون، تجار و بازاریان، نظامیان و پزشکان افزایش خواهد یافت. به دلیل ناتوانی دولت در انجام وظایفش و تضعیف نظم اجتماعی و امنیت عمومی اقدام‌های مربوط به محافظت و دفاع از خود، به‌عنوان یک جایگزین کارکردی برای اعتماد، افزایش پیدا خواهد کرد. اقداماتی مانند خرید وسایل دفاعی مانند انواع اسلحه سرد و گرم، اسپری فلفل، شوکر برقی، نصب سیستم‌های ایمنی ضد سرقت درب‌ها، قفل‌های رمزدار و سایر وسایل ضد سرقت در منازل و اتومبیل‌ها و نصب دوربین‌های متنوع ضبط تصاویر در اماکن عمومی و خصوصی به‌شکل چشمگیری افزایش خواهد یافت.

در حوزه اقتصادی و سرمایه‌گذاری، با توجه به بی‌ثباتی وضعیت اقتصادی در بازارهای مختلف (برای نمونه، بازار تولید کالاهای مصرفی یا بورس)، نامشخص بودن وضعیت تحریم‌ها و تأثیر آن بر حوزه اقتصاد، وجود ذی‌نفعان رانت‌خوار و سرخوردگی و سردرگمی سرمایه‌گذاران و وضع قوانین و مقررات و صدور بخشنامه‌های متعدد، بی‌میلی و بی‌اعتمادی مردم و بخش خصوصی به توصیه‌های مسئولان، اعلامیه‌های رسمی و داده‌های آماری و اطلاعیه‌های اقتصادی و همچنین بی‌میلی نسبت به همکاری با دولت در حوزه‌های اقتصادی (مانند فرار از پرداخت مالیات) افزایش خواهد یافت. اعتماد به خارج از کشور در ابعاد مختلف آن مانند سبک زندگی، فناوری و آزادی‌های سیاسی رشد خواهد کرد. این پنداشت که حاکمان آن‌ها خیلی بیشتر به فکر رفاه، آسایش، درآمد، امنیت شغلی و وضع سلامتی شهروندانشان هستند و اینکه کیفیت هر کالایی (پوشاک، غذا، محصولات کشاورزی، تجهیزات تکنیکی و انواع مختلف اتومبیل) که در کشورهای پیشرفته تولید شده حتماً بهتر از کیفیت نمونه مشابه داخلی آن است افزایش خواهد یافت. رضایت از زندگی در ابعاد مختلف آن مانند رضایت از وضع سلامتی، رضایت از اعضای خانواده، رضایت شغلی، رضایت از اوضاع سیاسی، رضایت از محل زندگی، رضایت از اوضاع اقتصادی و رضایت از وضع مالی شخصی، روند کاهشی خواهد داشت.

در این شرایط و در نبود چشم‌اندازی روشن در بهبود اوضاع و نگرانی مداوم نسبت به آینده خود و فرزندانانشان برنامه‌ریزی برای آینده را غیرممکن و آینده را بیشتر در گرو شانس و اقبال می‌دانند تا تلاش و برنامه‌ریزی. از این رو باور به مشیت‌گرایی افزایش می‌یابد. قماربازی، برنامه‌های مختلف تلویزیونی و برنامه‌های تولیدشده در فضای مجازی با تجربه واقعی برد و باخت به شدت زیاد می‌شود. در این شرایط انگیزه و میل به مهاجرت به کشورهای دیگر

به منظور یافتن زندگی بهتر و با ثبات تر و نگرانی کمتر از آینده به شدت افزایش می یابد. در این تصویر از آینده، همچنین ارزش های اخلاقی مشترک در بعد مثبت آن مانند گذشت، پابندی به قول و قرار، انصاف و امانت داری به شدت روند کاهشی می یابد. در مقابل، آن ارزش های اخلاقی منفی مانند تظاهر و دورویی، تملق و چاپلوسی و تقلب و کلاه برداری روند افزایشی می یابد. با تضعیف ارزش های مثبت اخلاقی شاهد گسستن پیوندهای اجتماعی خواهیم بود. هم دلی و کمک متقابل بین مردم بیش از پیش دچار تزلزل می شود. از سویی، تضعیف ارزش های مشترک اخلاقی مثبت می تواند به نوع دوستی (دگرخواهی) لطمه جدی وارد کند. ضعف و ناتوانی دولت (به طور کلی حاکمیت) در حل مشکلات مردم و نیز افزایش چشمگیر فساد در رده های مختلف حاکمیتی و غیر حاکمیتی بر دگرخواهی و نوع دوستی ضربه جدی خواهد زد، زیرا پنداشته می شود که در حوادث قهری و در کمک به مستمندان و ضعفا و نیازمندان هر قدر هم که از طرف مردم کمک (نقدی و غیر نقدی) شود باز عده ای مفسد، سوء استفاده خواهند کرد و کمک ها به دست نیازمندان واقعی نخواهد رسید.

از سویی، ادامه روند افزایشی ناتوانی دولت (حاکمیت) در حل مشکلات، گسترش و افزایش فساد، تضعیف عدالت و گسترش نابرابری های اجتماعی و تضعیف ارزش های مشترک اخلاقی مثبت و افزایش و گسترش ارزش های منفی اخلاقی و احساس نارضایتی در ابعاد مختلف زندگی به کاهش مشارکت اجتماعی در بعد مشارکت سیاسی و در بعد مشارکت انجمنی منجر می شود. همچنان که در آخرین مشارکت سیاسی، انتخابات سیزدهمین دوره ریاست جمهوری در خرداد ۱۴۰۰، از بیش از ۵۹ میلیون واجد شرایط شرکت در انتخابات فقط ۴۸/۸ درصد یعنی کمتر از ۲۹ میلیون نفر در رأی گیری شرکت کردند که حدود ۴ میلیون نفر رأی سفید (باطله) در صندوق ریخته اند، جالب اینکه میزان شرکت کننده در حوزه شهر تهران ۲۴ درصد بوده است). این گونه کنش های اجتماعی و سیاسی را می توان کنش مدنی به اعلام نارضایتی از وضعیت موجود تفسیر کرد. همچنین وجود مشکلات مادی و معیشتی عامل مؤثر بسیاری از آسیب های اجتماعی مانند بیکاری، اعتیاد، طلاق و حتی خودکشی است که بنابر آمارها و اطلاعات در دسترس (مرکز آمار ایران) روند این آسیب ها در دو دهه اخیر افزایشی بوده است.

همان طور که گفته شد در این سناریو یکی از آینده های متصور برای اعتماد اجتماعی بسیار ناخوشایند، تأسّف بار و تأمل برانگیز است. عواملی مانند حضور افراد غیر شایسته، بدون داشتن تجربه و تخصص، ثبات قدم و جسارت برای سیاست گذاری و پیاده سازی

برنامه‌هایی که به نفع خیر عمومی باشد در سمت‌های مختلف حاکمیتی و دولتی و قانون‌گذاری، فساد، تحریم‌های بین‌المللی و نبود ارتباط کامل و قانونی با سایر کشورها، امکان تولید شغل و ایجاد رفاه و درآمد را برای مردم به شدت محدود می‌کند. از سویی پیشرفت، گسترش فناوری‌های ارتباطی مانند امکان استفاده از اینترنت از طریق ماهواره‌ها و کاهش اعمال نفوذ حاکمیت در کنترل فضای مجازی و امکان دسترسی به انبوهی از داده‌ها و اطلاعات و اطلاع سریع از اخبار بسیار متنوع در حوزه‌های مختلف مانند حوزه‌های زیست‌محیطی، سیاسی، اجتماعی سایر نقاط کشور مانند استان‌های سیستان و بلوچستان و خوزستان و حتی سایر کشورها و مقایسه بین اوضاع و محیط زندگی خود با دیگران، در عین داشتن نقاط مثبت منجر به افزایش نارضایتی‌ها در اشکال مختلف آن مانند اعتصاب‌ها، بستن جاده‌ها، تظاهرات خیابانی و شورش می‌شود. ناکارآمدی دولت، بی‌عدالتی، فساد گسترده، تضعیف ارزش‌های مشترک اخلاقی مثبت، ضعف در برقراری امنیت عمومی، نارضایتی گسترده از اوضاع اقتصادی، سیاسی و تضعیف نوع دوستی و دگرخواهی و اینکه حاکمان خود را منصوب به حکومت اصیل اسلامی می‌دانند و متصل به حکومت جهانی منجی بشریت منبعث از باورهای دینی شیعی دوازده امامی، به لطمه جدی دینداری منجر می‌شود. هرچند که در بعد مناسکی و انجام شعائر دینی مانند نماز و روزه‌داری و عزاداری‌های ایام شهادت امامان شیعی، تغییرات محسوس اندک باشد، در بعد باورها عمیقاً تأثیرگذار خواهد بود. در این شرایط میل به ملی‌گرایی و حتی توجه به فرهنگ غربی رشد چشمگیری خواهد داشت.

در بعد اعتماد بین شخصی این گرایش در بین مردم بسیار بیشتر خواهد شد که در برقراری ارتباط با دیگران باید خیلی مراقب و محتاط بود و این پنداشت که مردم کمتر قابل اعتماد هستند، افزایش می‌یابد. اعتماد و ارتباط با خویشاوندان و همسایگان بیش از پیش محدود می‌شود و بی‌اعتمادی به غریبه‌ها به شدت افزایش خواهد یافت و عموماً انتظار کنش قابل پیش‌بینی از دیگران غیر معقول خواهد بود. با توجه به این سناریو، چنانچه به سرعت نسبت به سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های اصلاحی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توجه جدی نشود، دور نخواهد بود که در سطح کشور اعتراض‌های مدنی و غیرمدنی خشونت‌بار، شدید، خارج از کنترل، فراگیر و گسترده ایجاد بشود و حاکمیت در چاه ویلی گرفتار خواهد شد که رهایی از آن بسیار ناممکن خواهد بود.

۵-۴-۲. سناریوی دوم

مدینه فاضله، بهشت و شراب طهور^{۱۵}:

این سناریو را می‌توان ذیل سند چشم‌انداز در افق سال ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران ترسیم کرد. برخی از ویژگی‌های جامعه ایرانی که مطابق این سند در افق این چشم‌انداز باید محقق شود شامل این موارد است:

- رفاه، امنیت غذایی، برخوردار از سلامت، تأمین اجتماعی، نهاد مستحکم خانواده، فرصت‌های برابر، به دور از فساد، تبعیض، فقر و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب.
- در تولید علم و فناوری توانا باشد و برخوردار از دانش پیشرفته، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.
- براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت، با سایر کشورها تعاملی سازنده و مؤثر داشته باشد.
- به جایگاه اول علمی، اقتصادی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی، دست یافته باشد.
- در جهان اسلام بر مبنای تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، کشوری الهام‌بخش، فعال و مؤثر، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی باشد.
- در این تصویر از آینده، اعتماد اجتماعی در ابعاد مختلف آن رشد و گسترش خواهد داشت. هم در بعد اعتماد نهادی و هم در بعد اعتماد تعمیم‌یافته و هم بعد اعتماد بین‌شخصی.
- دولت (به‌طور کلی حاکمیت) در انجام وظایفش پیشرفت فوق‌العاده‌ای خواهد داشت. افزایش رفاه و درآمد، ایجاد امنیت و نظم عمومی، رعایت قانون توسط دولت و دستگاه‌های حکومتی، حمایت از آزادی بیان (گردش آزاد اطلاعات بسیار مطلوب و به‌عنوان حقی پذیرفته‌شده برای همه شهروندان مورد احترام حاکمیت خواهد بود)، امنیت سیاسی (نقد جدی حاکمیت به دور از نگرانی از پیامدهای ناشی از آن) و امنیت اخلاقی و امنیت شغلی (به‌دلیل ثبات اقتصادی در بازار و قابل پیش‌بینی بودن روندهای اقتصادی و نبود رانت‌های اطلاعاتی، سرمایه‌گذاران

۱۵. اشاره به آیه ۲۱ و ۲۲ سوره انسان در قرآن کریم: بر بالای بهشتیان، لطیف دبیای سبز و حریر ستر است و بر دستهایشان دستبند نقره خام و خدایشان شرابی پاک بنوشاند. این بهشت به حقیقت پادشاه شماس و سعی و اشتیاقان مشکور و مقبول است.

به جای اینکه برای کسب سود به دنبال دلالی باشند در بخش‌های تولیدی و زیرساختی سرمایه‌گذاری خواهند کرد و موجب گردش ثروت و ایجاد امنیت شغلی می‌شوند. همچنین سرمایه‌گذاران به اعلامیه‌ها و قوانین و مقرراتی که دولت ابلاغ می‌کند اعتماد دارند (رشد بسیار مطلوبی خواهند داشت).

تصمیم‌گیری‌ها، عاقلانه و نظارت دقیق و مستمر به نفع خیر عموم توسط مراکز قانون‌گذاری و نظارتی خواهد بود. بنابراین فساد، اختلاس، رشوه، کلاه‌برداری، پارتی‌بازی، رانت و تبانی در دستگاه‌های حاکمیتی و دولتی و نهادهای عمومی به شدت کاهش خواهد یافت و قوه قضاییه با مفسدان برخورد قانونی، قاطع و عبرت‌آموز خواهد کرد. عدالت در ابعاد مختلف آن گسترش می‌یابد. حکومت به همه مردم به یک چشم نگاه می‌کند، بدون پول و پارتی می‌توان به حق خود رسید و به صرف داشتن مهارت، تجربه و شایستگی می‌توان به مقامات بالا دست یافت. فقط از راه قانون می‌توان به حق خود رسید و در محاکم قضایی احکام صادر شده توسط قضات بدون در نظر گرفتن موقعیت سیاسی، اجتماعی و اقتصادی افراد است. با توزیع عادلانه منابع و امکانات بین اقشار مختلف و ایجاد فرصت‌های برابر در دستیابی به فرصت‌های شغلی با توجه به استعدادهای فردی از نرخ سرقت از اماکن عمومی و خصوصی به شدت کاسته خواهد شد و نیروهای امنیتی و انتظامی در انجام وظایف‌شان بسیار توانمند خواهند بود و طرف اعتماد کامل مردم.

با این وصف ارزش‌های مشترک مثبت اخلاقی رشد می‌کنند و در سطحی وسیع گسترش می‌یابند. انصاف، گذشت، امانت‌داری و پایبندی به قول و قرار جزو عادات و خلق‌وخوی همه جامعه می‌شود. با توجه به عملکرد دولت (حاکمیت) رضایت بالای مردم در ابعاد مختلف مانند رضایت از شغل، محل کار، وضع سلامت، اوضاع اقتصادی و سیاسی به شدت افزایش خواهد یافت. همین‌طور آسیب‌های اجتماعی مانند بیکاری، اعتیاد، طلاق و خودکشی و بزه‌کاری به شکل چشمگیری کاهش می‌یابد. با این اوصاف، میل و علاقه مردم به شرکت در امور مختلف اجتماعی و سهام‌شدن و دخالت در تعیین سرنوشت خود، افزایش خواهد یافت. مردم در صورت بروز حوادث طبیعی و غیرطبیعی به کمک یکدیگر می‌شتابند و از جان و مال بذل می‌کنند و اطمینان دارند که ریشه فقر و تنگدستی و تهیدستی برچیده می‌شود و همدلی و نوع‌دوستی و دگرخواهی، رشد و گسترش چشم‌گیری خواهد کرد. در این فضا، دینداری و باورها و عقاید، مناسک و آداب و رسوم و ارزش‌های مطلوب ناشی از آن که مورد توجه اکثریت جامعه

است رشد می‌کند و به پیشرفت و توسعه کشور کمک می‌کند. در بعد اعتماد بین شخصی، مردم بسیار قابل اعتماد خواهند بود و به طیب خاطر می‌توان روی قول و فعل دیگران حساب کرد. ارتباط با اقوام و خویشان و همچنین همسایگان افزایش می‌یابد و حق همسایگی ادا خواهد شد. با رشد و پیشرفت عملکرد دولت، کاهش فساد، گسترش عدالت، گسترش ارزش‌های اخلاقی مشترک مثبت و کاهش آسیب‌های اجتماعی و رشد دینداری واقعی و به دور از ریا و تظاهر، دستیابی و استفاده بیشتر و گسترده‌تر از فناوری‌های ارتباطی به‌عنوان فرصتی برای معرفی فرهنگ و جامعه ایران به مردمان جوامع دیگر برآورد می‌شود و حاکمیت دیگرهراسی از پیوستن به کنواسیون‌ها و پیمان‌ها و سازمان‌های اقتصادی و اجتماعی و سیاسی بین‌المللی نخواهند داشت، آنگاه آرمان‌های انقلاب محقق می‌شود و مدینه فاضله‌ای تشکیل می‌شود مانند بهشت موعود که در آن زمان می‌توان در سایه درختانی که نهرهای آب و عسل در زیر آن جاری است آسود و شراب طهور نوشید.

۶. تعیین سناریوی مطلوب و احتمال وقوع هر کدام از سناریوها

برای تعیین سناریوی مطلوب و احتمال وقوع هر کدام از سناریوها، یک طیف با نمره ۱ (کمترین احتمال وقوع) تا نمره ۵ (بیشترین احتمال وقوع) تنظیم و در اختیار خبرگان قرار گرفت. نتیجه حاصل از تجزیه و تحلیل پاسخ‌های نشان داد که سناریوی دوم (مدینه فاضله، بهشت و شراب طهور) براساس اجماع نظر خبرگان به‌عنوان سناریوی مطلوب و احتمال وقوع سناریوی اول (دوزخ؛ چاه ویل) متوسط رو به بالا «به‌سمت زیاد» و احتمال وقوع سناریوی دوم (مدینه فاضله؛ بهشت و شراب طهور) کم رو به پایین «به‌سمت خیلی کم» است.

۷. راهبردهای پیشنهادی برای تحقق سناریوی دوم

در بندهای اصل سوم از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به ایجاد محیطی مساعد برای رشد فضایل اخلاقی، بالابردن سطح آگاهی‌های عمومی، تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون، رفع تبعیض‌های ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی، ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضروری و موارد مهم دیگری اشاره شده است. در مدت استقرار حکومت جمهوری اسلامی، دولت‌های مختلف برای دستیابی به اهداف قانون اساسی که به‌عنوان میثاق ملی تلقی می‌شود، نسبت به تنظیم سیاست‌ها، تصویب قوانین مربوطه، تدوین برنامه‌های بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت اقدام

کرده‌اند. در این مدت چندین برنامه توسعه و اسناد ملی تدوین و به قانون تبدیل شده است؛ مانند برنامه‌های توسعه اول تا ششم و سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.

اهداف این سند که یکی از معتبرترین اسناد توسعه و پیشرفت نظام محسوب می‌شود، مانند ایجاد جامعه‌ای سالم، اخلاقی، مبتنی بر ارزش‌های اسلامی، فرهنگ‌مدار و شهروندانی آگاه، عزتمند و برخوردار از ملاک‌های درستکاری و احساس رضایت‌مندی، شفاف‌سازی و پاسخ‌گویی در همه سطوح و فرایندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری حوزه‌های حاکمیتی کشور، بهبود کیفیت زندگی، سلامت، امنیت غذایی، رفع فقر و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر و تحقق عدالت اجتماعی، بهبود ساختار سیاسی، قضایی ایجاد محیط حقوقی مناسب برای توسعه کشور، توسعه نظم و امنیت عمومی، به‌عنوان راهبردی کلی برای تحقق سناریوی دوم (مدینه فاضله؛ بهشت و شراب طهور) پیشنهاد می‌شود، زیرا به‌طور پیش‌فرض حساسیت و اقدام براساس این قانون مورد توجه مدیران رده‌های مختلف حاکمیتی و دولتی است.

همچنین از زبان زتومکا، رشد دموکراسی، کاهش نگرانی‌هایی مانند بیکاری، بهداشت و سلامتی، تورم، جلوگیری از رشد جرائم، کاهش فقر، بازگشت مهاجران، کاهش قماربازی، تبدیل ارز خارجی به پول ملی، پس‌انداز (برای نمونه در صندوق بیمه عمر)، ایجاد این تلقی عمومی که اوضاع رو به بهبود است (رشد اقتصادی، نرخ امید به زندگی، کاهش فساد، رشد تولید ناخالص ملی، کاهش تورم)، تغییر پنداشتی در زندگی روزمره (جهان آرام‌تر، جذاب‌تر و شادتر)، انتقال و گردش موفقیت‌آمیز قدرت، اصلاح نقایص و ایرادهای قانون‌گذاری، فعالیت مؤثر ادارات بازرسی در دفاع از حقوق شهروندی، رسانه‌های مستقل و آزاد زندگی سیاسیون را تحت‌نظر گیرند تا سوءاستفاده‌ها از قدرت کاهش یابد و پاسخ‌گویی و شفافیت افزایش یابد، ورود به اتحادیه‌های نظامی، سیاسی و اقتصادی بین‌المللی، گسترش سرمایه اجتماعی و شخصی از طریق رشد انجمن‌های داوطلبانه، گروه‌ها و سازمان‌ها موجب افزایش مشارکت خودانگیزه ارتقا و شبکه‌های شخصی برای افزایش اعتماد اجتماعی بسیار مؤثر هستند.

۸. نتیجه

زندگی در جوامع امروزی بدون ارتباط متقابل با دیگران ناممکن است و رفع نیازها، افراد جامعه را مجبور به انجام کنش با دیگران می‌کند. این کنش‌ها انتظاراتی را در دو طرف کنش به‌وجود می‌آورد که می‌توان آن را در قالب مفهوم اعتماد اجتماعی با رویکردهای نظری مانند

کارکردگرایی، انتخاب عقلانی، نظریه بازی و نظریه مبادله تبیین کرد. بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده درباره پدیده اعتماد اجتماعی که نشان از کاهش اعتماد اجتماعی در سطح جامعه داشته‌اند با مرور منابع و نظریات مرتبط، بر مبنای روش‌های پیمایشی با به‌کاربردن روش‌های آماری با گزینش چند متغیر به آزمون معناداری بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پرداخته‌اند و غالباً روابط بین متغیرهای مستقل نادیده گرفته شده است.

در پژوهش‌های پیشین، بیشتر پیش‌بینی‌ها از آینده اعتماد اجتماعی بر مبنای حدس و گمان بوده است، اما در پژوهش حاضر ضمن شناسایی ۹۰ متغیر مؤثر بر اعتماد اجتماعی با انتخاب ۱۱ نیروی پیش‌ران، با استفاده از روش‌های آینده‌پژوهی به ارزیابی شدت تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابل پیش‌ران‌ها بر یکدیگر پرداختیم. همچنین تأثیرگذارترین پیش‌ران (پنداشت از عدالت) و تأثیرپذیرترین پیش‌ران (رضایت از زندگی) مشخص شد. از سویی، با روش سناریوسازی، تصاویری از آینده وضعیت اعتماد اجتماعی نیز ترسیم شده است. این تصویرها می‌تواند به تمرکز مسئولان، در تدوین برنامه‌های واقع‌بینانه و قابل پیاده‌سازی با توجه به واقعیت‌های موجود در جامعه با مد نظر قراردادن پیش‌ران‌ها اعتماد اجتماعی در سال ۱۴۰۴، کمک کند. بدیهی است که هر مقدار در جهت اجرای راهبردهای تحقق سناریوی دوم تلاش شود، امکان وقوع سناریوی اول کاهش خواهد یافت.

شوریه‌شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

References

- A group of writers (2019), in search of social trust in Iran, Tehran, Ketab Parse Publishing.
- Abbaszadeh, Mohammad (2004), Factors affecting the formation of students' social trust, Scientific Research Quarterly of Social Welfare, 4(15): 267-292.
- Abbaszadeh, Mohammad and others (2010), trust in executive institutions and factors affecting it, Applied Sociology, 22(1): 83-106.
- Adibi Sedeh, Mehdi and others (2009), measuring social trust and factors affecting it in the centers of Chaharmahal Bakhtiari cities, Applied Sociology, 21(4): 122/97.
- Afkhami, Mina, Khademian, Talieh (2013), the effect of social interactions on the social trust of Tehran citizens and a case study of districts 3 and 17 of Tehran, Social Research Quarterly, 5(20): 39-61.
- Afshani, Seyed Alireza and others (2009), Social trust in Yazd city: An analysis of levels and factors, Applied Sociology, 20(4): 57-74.
- Aghaeizadeh, Saeed (2018), study of types of social trust of Rasht citizens, master's thesis, Tarbiat Modares University, Faculty of Humanities.
- Alipour, Parveen et al. (2008), Trust and participation (examining the relationship between trust and social participation in Tehran), Iranian Journal of Sociology, 10(2): 135-109.
- Alizadeh Aghdam, Mohammad Baqer and others (2013), investigation of social factors related to the social trust of secondary education teachers in Marand city, Applied Sociology, 23(3): 167-184.
- Alizadeh Aghdam, Mohammad Baqer and others (2013), investigation of citizens' trust in the police with an emphasis on the perspective of procedural justice and police performance, Strategic Researches of Security and Social Order, 5(3): 1-20.

- Amiri, Romina and others (2015), The effect of positive human virtues on social trust among the citizens of Isfahan city, Knowledge and Research in Applied Psychology, 17(1): 60-68.
- Amir-Kafi, Mehdi (1996), social trust, Master's thesis, Shahid Beheshti University, Faculty of Literature and Humanities.
- Amirpour, Mahnaz (2016), Sociological investigation of the level of social trust of ethnic groups towards the government's social policies (a case study of Razavi, North and South Khorasan provinces), Scientific and Research Quarterly of Social Sciences, 3(14): 42-63.
- Aram, Hashem, Vothoqi, Mansour (2008), Investigation of social trust and factors affecting it in Khalkhal city (Ardebil province), Social Science Journal, 3(3): 133-154.
- Bakhtiari, Mehdi (2010), Social trust and some factors influencing it (case study of Qom), University of Isfahan, Faculty of Literature and Humanities, Master's Thesis.
- Bakhshi Jamal Zahi, Qadir (2009), investigation of social trust and its influencing factors among teachers and academics of Zahedan city, thesis of Payam Noor University, Tehran province, Payam Noor Center, Faculty of Social Sciences.
- B arrett, M.and J .short (1992), Images of European pepole in a Group of 5-10 Year Old English school Children, British J urnalof Deveopmental Psychology, 10.
- Beheshti, Seyyed Samad, Kohnsal Khoob, Ehsan (2018), Sociological explanation of the state of social trust and factors affecting it (case study: Dehdasht city), Contemporary Sociological Research Quarterly, 8(14): 261-282.
- Besharati and others (2022), Identify the Driving Forces of The Future of Social Trust through CrossImpact Analysis, Semiannual Journal of Iran Futures Studies, Research Article, Vol.7, NO.1, Spring & Summer 2022, 1-28.
- Billig, Michael (1995), Banal Nationalism , London Sage.

- Castello, Enric (2009), *The Nation as a Political Stage, A Theoretical Approach to Television*
- Chalabi, Masoud (1996), *Sociology of order: description and theoretical analysis of social order*, Tehran, Ni publication.
- Coleman, J.S. (2002), *Social capital in the creation of Human Capital*. In: Calhoun, C. and Others. *Contemporary Sociological Theory*. Oxford: Blackwell. Pp.110-125.
- Dehghan, Mohsen and others (2018), *the relationship between corruption perceptions and social trust among citizens (a study on the cities of Amol, Sari and Chalus in Mazandaran province)*, *Social Issues of Iran*, 10(2): 131-156.
- Ebrahimi Loya, Adel (2008), *surveying the level of social trust and factors influencing it, among the people of Garmsar city*, *Pik Noor*, 7(3): 65-84.
- Ebrahimi Loya, Adel, Najaz -Vaqaat, Seyedah Mehssa (2014), *investigation of the level of social trust and factors affecting it among the people of Rasht*, *Behavioral Sciences Quarterly*, No. 21, 9-36.
- Eskandari Fard, Amir Mokhtar and others (2012), *the relationship between social trust and social consensus (study in Yazd city)*, *Social Issues of Iran*, 4(2): 37-54.
- Fallahzadeh Abargoi and others (2012), *measuring the level of social trust of citizens in the urban management of Tehran using the TOPSISFuzzy method*, *Quarterly of Urban Economics and Management*, 2(5): 89-101.
- Fallahzadeh, Mirza Abdul Rasool and others (2011), *social trust in urban management and the people influencing it*, *Social Studies and Research Quarterly*, 1(2): 55-90.
- Field, J. (2003), *Social capital*. London and New York: Rutledge.
- Findings of a survey in 28 provincial capitals of the country (2003), *values and attitudes of Iranians, second wave, first edition, national plans - Ministry of Culture and Islamic Guidance*.
- Findings of measuring social capital, second wave (2013), *National Plans Office*.

- Findings of measuring social capital, the first wave, (2004), implemented by the Ministry of Interior.
- Findings of the National Survey (2014), Values and Attitudes of Iranians, Third Wave, Country Report, Research Institute of Culture, Art and Communication, Office of National Plans, in collaboration with the National Center for Social Observation.
- Fukuyama, F. (1995). Trust: The Social Virtues and Creation of Prosperity. New York: Free Press.
- Ghaderi, Reihaneh and others (1401), Sociology política de Irán, núm. 27: 1502-1526.
- Giddens, Anthony (2005), The Consequences of Modernity, Mohsen Talasi, Tehran: Center.
- Godet, M. (2006), Creating Future Scenario planning as a strategic Management tool, France, Economica publish.
- Godet, M. (1994), from anticipation to action: A handbook of strategic prospective. ? UNESCO Publishing.
- Godet, M. (2008), Strategic Foresight, lipsor working paper. France, paris.
- Gordon, T.J. (1994), cross_impact Method. AC/UNU Millennium project: Future research Methodology.
- Hall, S (1991), The Local and the Global; Globalization and Ethnicity, in Anthony King, Culture, globalization and the World
- Hajiani, Ebrahim (2013), Sociology of Morals (Analysis of the State of Social Ethics in Iranian Society), Tehran, Sociologists.
- Hajiani, Ibrahim (2011), Basic principles and methods of future research, Tehran, Imam Sadiq University (AS).
- Heydari, Saeedeh, Vathoqi, Mansour (2018), Investigation of the level of social trust of female university students in Ilam city and social factors affecting it,

Sociology of Youth Studies Quarterly, 2(3): 161-180

Http: // citeseerx. Psi. EDU/ viewdoc? Dou=10.1.10202.7337&rep&=ype=pdf
(accessed fed.12.2018)

Hyderabadi, Abolqasem (2009), Social trust and sociocultural factors affecting it (a case study of 20-29 year old youth, Mazandaran province), Sociology of Youth Studies, 1(1): 39-66.

Hyderabadi, Abolqasem, Salehabadi, Ebrahim (2012), Typology of social trust and factors affecting it in Sari city, Iranian Journal of Social Development Studies, 4(3): 115-129.

Idrisi, Afsane and others (2017), investigation and explanation of social trust from the approach of Gidden's construction theory, Social and Cultural Strategy Quarterly, first year, first issue, pp. 9-32.

Islamic Council, Research Center, Research ViceChancellor (2003), Corruption Project, serial number 6682, subject code 410.

Jamili, Fatemeh and others (2018), Trust in the opposite sex among young people in Tehran, Sociological Studies, 19 (1): 1-22.

Javan, Qasim (2007), investigating the level of social trust and the factors affecting it among the residents of Mashhad, Allameh Tabatabai University, Faculty of Social Sciences.

John Ermisch (2009), Institute for social and Economic Research, university of Essex, wivenhoe park, Colchester, Essex, co4 3SQ, u k.

JongSung you: the Hauser center for Nonpro Fit organization and the john .f. Kennedy y School of Govern Mont Harvard University. Corruption and the quality as corre lates of social trust: Fairnes matters more than similarity Noveber 2005.

Joya, Fatemeh, Farzaneh, Seif Elah (2018), social analysis of factors affecting the social trust of young people (experimental study of young people in the city

of Kitab), Social Science Studies Quarterly.

Kiakjuri, Saeed, Afrasiabi, Hossein (2013), Investigating the factors and consequences of social trust among students, Economic Sociology and Development Quarterly, 1(2): 143-165.

Lin, Non (1976), Foundations of social Research. New York: Mc Graw Hill.

Lind, G (1997), Smoker, P. Introduction to Future Studies Scud. Edu.

Mansourian, Mohammad-Karim, Gudrati, Hossein (2008), Social trust and its determinants: institution-oriented approach or community-oriented approach?, Applied Sociology, 20(2): 189-215.

Miszalsska. A (1996), Reakcje Społeczne Na przemiany ustrojowe "Social reactions to regime change. Lodz: Lodz University Press.

Moulai, Jaber and others (2016), investigation of sociological factors affecting the level of social trust (case study: female students of PayamNoor University, ShahrAbdanan), Social Development Quarterly, 10(4): 105-122.

Mukhtarpour, Mehdi (2016), Explaining the cognitive phenomenon of dimensions of social trust and factors affecting it (case study: District 7 of Tehran), Sociological Research, 10(2): 71-95.

Niazmand, Seyedah Mehsha and Ebrahimi Loya, Adel (2012), Investigation of the level of social trust and factors affecting it among the people of Rasht, Behavioral Science Quarterly, 6(21): 9-35.

Niaz Azari, Kiyomarth and others (2014), Comparison of students' social trust level according to personal variables (Master's students of Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Sari Branch), Educational Management Research Quarterly, 7(2): 25-38.

Peter Thisted Dinesen, Department of political science, university of Copenhagen, Osterfarimagsgade 5, DK-1353 Copenhagen K, Denmark.

Putnam, R.D. (2000), Bowling alone: the collapse and revival of American

- community New York: Simon and Schuster.
- Razm Ahang, Mehdi Sadeghi, Shahabi, Mehdi (2018), Analysis of the relationship between objective and administrative corruption with the generalized social trust component, *Parliament Strategy Quarterly*, 27(103): 31-50.
- Ritzer, George (2013), *Sociological Theory in Contemporary Times*, Mohsen Talasi, Tehran: Scientific and Cultural Publications.
- Seligman, A. (1997), *The Problem of Trust*. Princeton, Nj: Princeton university press.
- Sztompka, P. (1999), *Trust: A Sociological Theory*. Port Chester, NY, USA: Cambridge University Press. University press
- Sherchan, W., Nepal, S. and Paris, C. (2013), A survey of trust in social networks. *Am. Comput. Surv.*, 45, 4, Article 47, 33 papers.
- Survey findings in 28 provinces of the country (2001), values and attitudes of Iranians, first wave, Ministry of Culture and Islamic Guidance, Office of National Plans, Bahar.
- Tavasoli Fereshte, Farzad and others (2015), social trust and factors related to it (a survey study of the youth of Mashhad), *Social Science Quarterly*, 26(76): 112-143.
- The social, cultural and moral situation of the Iranian society (2016), the Social Council of the country in cooperation with the University of Tehran and the Office of National Plans of the Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Vosoghi, Mansour and Rahmani, Mostafa (2012), Investigating strategies to increase social trust between urban management and Tehrani citizens (case study: Districts 3, 7, 19 of Tehran metropolis), *Scientific Research Quarterly of Regional Planning*, 3 (11): 31-42.
- Zahirinia, Mostafa, Nikkiah, Hedayat Elah (2014), measuring the level of social trust among the residents of Bandar Abbas city and the factors influencing it, *Quarterly Journal of Cultural Studies*, 6(1): 125-161.